

- о богословљу четврта,
о Богу Сину друга

Све твоје брзоплете и виспрене закључке ја сам поколебао силом Духа, а на све твоје наводе из божанственог Писма (којима искривљачи истине, унаказујући смисао написаног, обмањују и придобијају на своју страну многе помућујући пут истине) пружио сам одговарајући одговор, нарочито онима који трезвено размишљају, управо: све наводе Писма који су узвишени и богоприлични ја сам пренео на Божанство, а све унижено и човекообразно, пренео сам на новог Адама и Бога, који се учинио страдалником у борби са грехом. Међутим, журећи да окончам своју пређашњу реч нисам подробно и понаособ размотрио наведене цитате. Да се ти не би заварао пруженим тумачењима који изгледају вероватно, ја ћу их, ради лакшег схватања, понаособ образложити.

Прва и убојита изрека на коју се они позивају јесте ова: *Господ ме је саздао у почетку путева својих.*^m Како одговорити на ово? Нити ћемо оптуживати Соломона, нити ћемо порицати пређашње ради потоњег пада, а нећемо ни тумачити да је овде представљена Премудрост која говори тј. оно знање и онај уметнички ум по којем је све створено. Писмо врло често олицетворава многе, чак и бездушне ствари, као: *море рече* то и то,³³⁴ *бездан рече: нема у мени...*³³⁵ а *небеса* су представљена да сведоче славу Божју;³³⁶ мач нешто говори,³³⁷ а горе и брда се

¹³³ Приче 8:22.

³³⁴ Ис 23:4.

³³⁵ Јов 28:14.

³³⁶ Пс 18:1.

³³⁷ Зах 13:7.

питају о узроку своје разиграности.³³⁸ Ми нећемо на овај начин њима одговорати, иако су неки пре нас сматрали да су њихове поставке нешто озбиљно. Предпоставимо да су све то речи Спаситеља лично - речи истините Премудрости, да бисмо их што пажљивије размотрили и истражили. Које биће нема узрок постојања? Божанство. Нико нам не може указати на узрочност Бога, јер би у том случају такав био првоначалнији и од Бога. Али, који је узрок томе да Бог ради нас прими човекову природу? - Тај, да ми сви будемо спасени. Какав би други узрок и могао бити? Пошто овде налазимо реч: *сазда*, али и: *рађа ме*,³³⁹ онда је објашњење веома једноставно. Речено, заједно са узроком, приписаћемо човештву, а без узрока, применићемо на Божанство. Није ли. међутим, реч: *сазда*, употребљена и казана подразумевајући и узрок? Соломон каже: *саздао ме је у почетку пуШева својих. Дела руку његових су истина и суд*,³⁴⁰ ради којих је Он и помазан Божанством, а ово помазање се односи на човештво. Међутим реч: *рађа ме*, употребљена је без додавања узрока; иначе покажи шта је њему придодато. Ко може оснорити да се Премудрост назива творевином по рођењу доњем, и да се рађа - по рођењу првом и недостижном?

Из овога производи да се Сину даје име слуге који *служи многим* и да је њему *часи. да се назове слугом Божјим*.³⁴¹ Ради нашег ослобођења послужио је Он телу, рођењу, слабостима нашим и свему осталом чиме је спасао опхрване грехом. За униженост људску шта је узвишеније од сједињења са Богом, а кроз то сједињавање да постане Богом и посећен *Истоком свише*, да би се и *свешти пород назвао Сином* Вишњег, и да би му се даровало *име изнад сваког имена* (а шта је то друго него такође бити Богом?), да би се *свако колена поклонило*³⁴² *Источившему себе ради нас и срасиворившему обличје Божје са*

³³⁸ Пс 114:6.

³³⁹ Приче 8:25.

³⁴⁰ Пс 110:7.

³⁴¹ Ис 53:11; 49:6.

³⁴² ср. Лк 1:78; 1:35; Флб 2:9. 10.

изгледом слуге, да би цео дом Израиљев схватио даје и Господа и Христа његовог Бог створио?³⁴³ Све је то било како дејством Рођенога, тако и вољом Родитеља.

Шта заузима друго место међу, за њих, најважнијим и не-оборивим изрекама? - *Приличи њему да царствује докле ... прими небо до времена васпостављања свега* и да седи десно док се не покоре непријатељи његови.³⁴⁴ А шта после? Зар ће престати да царствује? Хоће ли сићи са небеса? Ко ће и са којим разлогом окончати царствовање његово? Колико си ти дрзак тумач који не жели да трпи над собом цара! Уосталом, и ти врло добро знаш да *његовом царсиву неће бити краја*.³⁴⁵ У заблуду падаш због незнања да реч: *докле*, не противуречи свагда будућем времену, него уствари означава време до извесне границе, не искључујући при том области које долазе иза тих граница. Иначе (не говорим о нечему другом) како ћеш схватити речи: *бићу са вама до свршетка века*?³⁴⁶ Зар на такав начин да Он после тога неће бити више са њима? Каква глупост! Међутим, ти не грешиш само због свога незнања, него и због тога што не разликујеш смисао. Син се назива царствујућим - у једном смислу као Сведржитељ и Цар оних који желе и који не желе, а у другом смислу - као онај који нас приводи покорности и подчињава своје царству све оне који Га добровољно признају за Цара. Његовом царству, уколико се схвати у првом смислу, неће бити краја; а ако га схватимо у другом смислу, хоће ли бити икаквог краја? Тај, који ће нас спасене узети под руку своју (треба ли покорне још приводити покорности?), а потом подигнути *судећи земљи*³⁴⁷ и одвајајући спасено од гинућег, постаће Бог посред богова спасених да би просудио и одредио ко је достојан такве славе и заједништва. Придодај овоме и ону покорност којом ти Сина покораваш Оцу! Шта кажеш? Зар Син није покоран и сада? Пошто је са Богом,

³⁴³ Дела 2:36.

³⁴⁴ ср. 1Кор 15:25; Дела 3:21; Јевр 1:13.

³⁴⁵ Лк 1:33.

³⁴⁶ Мт 28:20.

³⁴⁷ Пс 93:3.

Он је сасвим дужан да се поковава Богу. Или о којем ти то разбојнику и противнику Божјем говориш? У супротном узми у обзир и следеће. Га који начин је Он за мене назван клетвом, а разрешавајући многе клетву назван је и *грехом!*³⁴⁸ *Који узне грехе света*³⁴⁹ и Адам од старог постаје новим; тако исто и моју непокорност, као Глава целог тела, чини Он својом непокорношћу. Због тога, докле год сам ја непокоран и помућен својим страстима, и одрицањем од Бога, дотле ће се и Христос јединствено, по моме схватању, називати непокорним. А када све буде њему покорено (покорити се значи упознати Га и променити се), тада је и Он, приводећи мене спасеног, испунио своју покорност. У овоме се управо, по моме најдубљем схватању, састоји покорност Христова - у испуњавању Очево воље. Покорава се и Син Оцу, али и Отац Сину, пошто Један дејствује, а Други је благодат (као што раније већ рекох). На тај начин Покоритељ представља Богу покорено, усвајајући нашу покорност.

Такво значење, чини ми се, имају речи: *Боже, Боже мој, зашто си ме оставио?*³⁵⁰ Није Он остављен од стране Оца или од стране свога личног Божанства које се (како неки мисле) уплашило страдања и сакрило се од страдајућег (ко је њега присилио да се роди на земљи или да узађе на крст?); но (како ја већ рекох), Он у својој личности оличава нас. Ми смо раније били остављени и презрени, а сада смо прихваћени и спасени страдањима Нестрадалнога. На исти начин Он себи усваја и нашу неразумност, и нашу греховност, као што наставак Псалма сведочи; треба знати да се XXII Псалам директно односи на Христа.

Под исти аршин треба подвести и чињеницу да је Он *услишен због иобожности своје, иреко страдања научи се послушности*, а такође и *вапају, сузама, молитвама и прозбама*;³⁵¹ - све се то савршава на чудесан начин у наше име. Он, пак, као

³⁴⁸ ср. Гал 3:13; II Кор 5:21.

³⁴⁹ Јн 1:29.

³⁵⁰ Пс 22:1.

³⁵¹ Јевр 5:7, 8.

Реч, нити је био послушан, нити непослушан (нити било шта од онога што припада подчињенима и другостепенима - једно добронамернима, а друго достојнима казне), већ у *изгледу слуге*³⁵² снисходи ка саслужитељима и слугама, прима на себе туђе обличје представљајући у себи целога мене и све моје, да би у себи поништио моју рђавост, слично као што и огањ топи восак или сунце што поништава земаљску пару, да би мени, посредством сједињења са њим, даровао оно што је њему својствено. Тога ради личним примером Он повишава вредност тј. цену послушности и искушава је у страдању, јер није довољно само расположење, као што ни нама није довољно ако своје расположење не потврђујемо делима - дело служи као доказ нашег расположења. Можда не треба занемарити ни то да Он искушењу подвргава и нашу послушност, а све мери или вреднује својим страдањем, руководећи се искуством свога човекољубија како би личним опитом дознао шта је нама могуће и колико се од нас може очекивати, односно, колико нам се може праштати, ако у страдањима буде узета у обзир и слабост. Ако је Светлост, која и поред покривача³⁵³ светли у тами³⁵⁴ тј. у овом животу, била прогоњена другом тамом (мислим на лукавог кушача), колико ће онда трпети, због своје немоћи, тама³⁵⁵? Чег а има чудног у томе уколико ми, пошто је Светлост одолела, будемо затечени? На основу правилног расуђивања о овоме боље је да Он буде прогоњен, него да ми будемо затечени - ухваћени. Реченом ћу придодати још једно место које ми долази на ум и без сумње води ме истој мисли: *пошто је и сам страдао будући кушан, зато може помоћи онима који бивају кушани.*³⁵⁶

Бог ће бити *све у свему* у време *васиосшав/шња*³⁵¹ тј. не само Отац који је сасвим угасио у себи Сина, као свећу, која је

³⁵² Флб 2:7.

³⁵³ Тј. тела.

³⁵⁴ Јн 1:5.

³⁵⁵ Тј. човек.

³⁵⁶ Јевр 2:18.

³⁵⁷ 1 Кор 15:23; Дела 3:21.

привремено извучена из великог огња, а потом опет у њега бачена (неће нас Савелијанци саблазнити таквим поређењима), него целовити Бог, а тада ћемо и ми који сада својим стремљењима и страстима или сасвим немамо Бога у себи, или Га имамо тек мало, престати да будемо многи, већ ћемо се целовито учинити боголикима усвајајући у себе целовитог Бога и Њега појединачно. То је, ето, савршенство којем ми хитамо! Унраво о њему нам и Павле казује. Оно што он овде неодређено говори о Богу, то на другом месту директно и недвојбено присваја Христу. Којим речима? - *Где нема Јелина ни Јудејца, обрезања ни необрезања, варварина ни Скита, роба ни слободљака, негоје све и у свему Христос.*³⁵⁸

На трећем месту стављају речи: *већи*, а на четвртом: *Богу моме и Богу вашем?*³⁵⁹

Да је само речено: *већи*, а да није казано још: *једнак*,³⁶⁰ онда би можда ове речи код њих имале неку силу. Пошто налазимо да јасно пише и једно и друго, шта они постижу? Чиме поткрепљују своју мисао? Како да усагласимо неусагласиво? Немогуће је да једно и исто расуђивање једног и истог односа схватамо и као веће и као једнако. Није ли већ јасно да је Отац већи од Сина по узрочности, а да је једнак са њим по природи? А ми то исповедамо сасвим трезвено и здравомислеће. Зар ће неко, ко се још више подвизава и залаже за наше учење, казати: који има биће од таквог Узрока није мањи од Безузрочнога; јер што је од Беспочетног, то је причасно слави Беспочетнога; а овоме се придодаје и рођење које је, за оне који имају ум, само по себи важно и достојанствено. Мисао, пак, да је Отац већи од Сина, разматрана по човечанству. иако је исправна, ипак је небитна. Шта је чудно ако је Бог већи од човека?

Овакав наш одговор нека буде онима који много полагају на реч: *већи*. О речи *БОГ* казаћемо: Отац се не назива Богом Речи, него видљивога (како може бити Бог Тога Ко је у правом смислу речи Бог?), исто као што се не назива Оцем видљи-

³⁵⁸ Кол 3:11.

³⁵⁹ ср. Јн 14:28;20:17.

³⁶⁰ Јн 5:18-21.

вога, него Речи. У Христу су две природе, а због тога се у односу према обојим природама имена: Бог и Отац, користе делом лично, а делом нелично и супротно начину којим ми говоримо, због тога што Бог јесте наш Бог лично, али је наш Отац - нелично. Сједињавање имена - имена која се међусобно замењују због јединства природе - ствара јеретичку забуну. Као доказ овога служи то што, када се природе разликују у појмовима, тада се и имена деле. Чуј шта каже Павле: *да БОГ Господа нашег Исуса Христа, Отац славе.*^m Бог Христов, а Отац славе, иако једно и друго, али не по природи, него по свеукупности оних. Може ли ишта бити јасније од овога?

Као пето, сматрај изразе по којима Син прима живот или суд, или наслеђе народа, или власт *свакога тела*, или славу, или ученике, или томе слично.³⁶² Све ово се односи на његово човештво. Међутим, уколико ово припишеш и Божанству, неће бити никаквог размимоилажења, јер то нећеш приписати као нешто придодато, већ као нешто што му изначално припада, али не по благодати, него по природи.

Као шесто, израз: *не може Син чинити ништа сам за себе, уколико не види то у Оца свога.*³⁶³ Да бисмо ово исправно схватили треба приметити да се речи: *може* и *не може*, не користе само у једном смислу, него у многозначном. Нешто се назива немогућим услед недостатка сила за извесно време и за одређено дејство; на пример: дете не може да се бори, штене не може одмах да види или да се туче, али током времена моћиће и да се туку, и да се боре, и да јасно виде. Друга немогућност бива у већини случајева; на пример: *не може се град сакрити кад на брду стоји.*³⁶⁴ У неком другачијем случају он би се можда и могао прикрити, под условом да га заклања висока планина. Нешто је опет немогуће услед несаобразности; на пример: *могу ли сватови постити, док је жених са њима,*^u

^m Еф 1:17.

³⁶² ср. Јн 5:26-27; Пс 2:8; Јн 2:6, 22.

³⁶³ Јн 4:19.

³⁶⁴ Мт 5:14.

³⁶⁵ Мт 9:15; Мк 2:19.

свеједно да ли се Жених види телесно (његово присуство не означава време страдања, него време радости), или се Реч умом сазерцава (да ли су дужни телесно да посте они који су очишћени Речју Божјом?). Нешто је, пак, немогуће услед недостатка воље; на пример: *није могао међу њима ништа учинити, због неверсиња њиховог.*³⁶⁶ Пошто је приликом исцелења једнако нужна и вера болесних и моћ лекара, онда услед недостатка једнога, немогуће је и друго. Не знам да ли ово уопште да припојим немогућству услед несаобразности? Наиме, несаобразно би било исцелити потребите неверјем. Немогућност по недостатку воље изражена је такође у следећим речима: *не може вас свеш омрзнати;* и: *како можете добро говорити, кад сте зли по себи?*³⁶⁷ Због чега би било немогуће једно или друго, сем услед недостатка воље? Некада се немогућим назива и то што би, без обзира што је немогуће по природи, могло постати могућим по вољи Божјој; на пример: немогуће је томе човеку *други пут да се роди*, нити постоји игла кроз коју може камила да прође.³⁶⁸ Иначе, шта би и овоме стало на пут, уколико би то била воља Божја? Мимо свих ових немогућности постоји апсолутна немогућност и нешто небивало, а то је управо предмет нашег истраживања. Као што признајемо немогућим да је Бог био зао или да није постојао (ово би показивало Божју немоћ, а не силу), или да је постојало нешто непостојеће, или да два плус два истовремено буду и четири, али и десет, тако исто је немогуће, и ни са чим несместиво, да Син твори било шта што Отац не твори. Све што има Отац, припада и Сину, али и обратно: што припада Сину, припада и Оцу. Дакле, нема ничега сопственог, јер је све заједничко. Чак је и биће у њима заједничко и једнако, иако је Синовљево биће од Оца. Зато се и каже: Ја живим Оца ради, али не у смислу да се живот и биће Сина одржава од Оца, него у смислу да Син од Оца постоји и пре времена, и без узрока. Шта значе речи: твори као што види да Отац твори? Није ли овде реч о ономе што

³⁶⁶ Мк 11:5-6.

³⁶⁷ Јн 7:7; Мт 12:34.

³⁶⁸ Јн 3:4; Мт 19:24.

уочавамо код преписивача књига или код сликара који копирају неку слику, а што не би могли учинити без изворника, угледањем на њега и руковођењем њиме? Да ли Премудрост може да има потребе за Учитељем или она сама чини оно чему је научена? Како твори или је творио Отац? Зар је Он створио други неки свет пре овога и да ли ће саздати неки будући, а Син, гледајући на њих, ствара како садашњи, тако и будући свет? Ако бисмо овако размишљали онда би постајала четири света: два - који су дело Оца, а два - који представљају дело Сина. Каква неразумност! Син чисти губаве, ослобађа од бесова и болести, оживотворава мртве, хода по води и чини све остало што је створено; над ким је и када све ово створио Отац пре Сина? Није ли очигледно да једна и иста дела Отац преднацртава, а Реч проводи у дело и испуњава, не робски и слепо, него свесно и владичанствено, тачније казано: родитељски. На такав начин ја схватам те речи: све што Отац ствара, *то исто и Син ствара такође*, не ради подражавања створеноме, него по једнакој власти. Вероватно да се ово означава речима: *до сада и Отац ради и Син*,³⁶⁹ у којима се не мисли само на стварање, него се подразумева икономија и брига о створеном свету; то се види из следећих речи: *чини анђеле своје духовима*, и оснива земљу на темељима њеним,³⁷⁰ тада када је земља уобличена и анђели створени једном; утврђује *гром* и ствара *ветар*,³⁷¹ као што је закон за њих дат једном, тако се његово дејство постојано продужава и траје.

Под седам размотри речи које сведоче да је Син сишао *са небеса не да би творио вољу своју*, него *Онога који Га је послао*.³⁷² Да ово нису речи Сишавшега лично, ми бисмо одговорили да је ове речи изговорио човек, не такав каквог ми подразумевамо у Спаситељу (његова жеља, као потпуно обожена, није противна Богу), него обичан и нама налик човек, пошто човекова воља врло често, не само да не прати

³⁶⁹ Јн 5:17.

³⁷⁰ Пс 104:4-5.

³⁷¹ Амос 4:13.

³⁷² Јн 6:18.

вољу Божју, него се противи и супродставља вољи Божјој. На исти начин схватамо и речи: *Оче, акоје могуће нека ме мимоиђе чаша ова, али нека не буде како Ја хоћу*, него како је воља твоја;³⁷³ делује сасвим невероватно да Христос незна шта је могуће, а шта је немогуће, те је у ситуацији да супродставља једну вољу другој вољи. Али, ако су то речи Онога који је примио (што означава реч: сишавши), а не примљенога, онда ћемо овако одговорити: ово се не каже због тога што је лична воља Сина другачија од воље Оца, него због тога што не постоји таква воља, а у наведеним речима садржи се следећи смисао: „не да бих творио своју вољу, пошто Ја немам вољу која би била другачија од Твоје воље, већ постоји само заједничка воља и у мени, и у теби. Као што нам је Божанство заједничко, тако је и воља једна". Много је таквих израза у којима се говори уопштено, не потврдно, него одречно. На пример: *не даје Бог Духа на меру*;³⁷⁴ међутим, као што Бог не даје, тако је и Дух неизмерив, јер Бог се не мери Богом. И још: *без кривице моје и без греха мога*³⁷⁵ - није реч о стварном греху, већ о греху којег нема. Такође: *не ради правде наше коју учинисмо*³⁷⁶ тј. због тога што ми нисмо учинили правду. Исто ово нам се открива и у следећем. Шта се назива вољом Оца? - *Да свако који верује у Сина* буде спасен и удостоји се последњег васкрсења.³⁷⁷ Да ли је ово само воља Оца, а Сина није? Или ни то није воља Сина да Га благовесте и у њега да верују? Ко ће овоме уопште поверовати? Исту овакву силу поседује и то да реч коју чујемо од Сина, *није* реч Сина, већ је од Оца.³⁷⁸ Било са које стране да истражујем не могу пронаћи, а мислим да ни било ко други може пронаћи, на који начин би нешто заједничко било сопственост било којег појединачно. Уколико тако расуђујеш о вољи, онда ће твоје расуђивање бити исправ-

³⁷³ Мт 36:39.

³⁷⁴ Јн 3:34.

³⁷⁵ Пс 58:3.

³⁷⁶ Дан 9:18.

³⁷⁷ Јн 6:40.

³⁷⁸ Јн 14:24.

но и веома побожно; ја у то верујем, а то ће потврдити сваки здравомислећи човек.

На осмом месту они истављају изреке: *да познају тебе јединог истинитог Бога и кога си послао Исуса Христа*; и: *нико није благ, осим јединога Бога*.³⁷⁹ Мени се, међутим, чини да је ово веома лако разрешити. Ако речи: *јединог истинитог*, напишемо Оцу, које место ћеш уступити самосуштој Истини? Али ако на такав начин схватиш изразе; *једином премудром Богу*; *једином* који има *бесмртност*, који живи у *светлости непреступној*; *цару векова, непропадљивом, невидљивом, једином премудром Богу*,³⁸⁰ онда ће нестати Син који је осуђен на смрт или на таму, или на то да не буде премудар, ни цар, ни невидљив, нити, што је најбитније, да не буде Бог. А заједно са осталим, на који начин да му не одуземо благодат која припада једино Богу? Ипак мислим да речи: *јединог истинитог Бога*, дочаравају разлику од непостојећих и самозваних богова. Сигурно не би било придодато: *и којега послао Исуса Христа*, да речи: *истинитог Бога*, опонирају Христу, а не да је уопштено реч о Божанству. Речи: *нико није благ*, садрже у себи одговор учитељу закона који му је поставио питање, исповедајући истовремено благодат у Христу, као човеку. Одговарајући Он каже да благодат или доброта у најузвишенијем смислу припада једино Богу, мада се и човек понекада назива благим, као: *благ човек из добре ризнице износи добро*; и: *даћу царство бољем* (то агато) *од тебе*,³⁸¹ говори Господ Саулу, мислећи на Давида. Такође и: *ублажи, Господе, добре*.³⁸² Ова места се односе на примере где су похваљени они међу нама до којих су дотекли потоци првог Блага, иако не посредно. Уколико сам те разуверио и убедио, добро је; ако нисам, шта ћеш ми казати, са обзиром на твоје поставке, на она места Писма у којима се Син назива јединим Богом! Питаш: где то? - У следећим речима: *ово је БОГ твој, не личи нико на њега*, а одмах затим:

³⁷⁹ Јн 17:3; Лк 18:19.

³⁸⁰ ср. 1 Тим 1:17, 18; 6:16.

³⁸¹ ср. Мт 12:35; 1 Цар 15:28.

³⁸² Пс 125:4.

потом се јавио на земљи и са људима поживео,^m Да се овде не мисли на Оца, него на Сина, сведоче нам последње речи. Син нам се показао телесно и живео је са приземним бићима. Ако нас заокупи то уверење да ово није казано против умишљених богова, већ против Оца, онда ћемо у расуђивању о Оцу бити поражени оним што смо желели да супроставимо Сину. Али, шта може бити бедније и рђавије од тога да над собом дозволимо такву победу?

На деветом месту указују нам на следеће изразе: *пошто свагда живи на може посредоваши* за нас.³⁸⁴ Дакле? И веома тајновито, и веома човекољубиво! Посредовање овде означава да се не тражи накнада за то, као што то обично бива код многих заступника (што би на неки начин било ниско), него се мисли на молитвено посредовање, као што се и за Духа каже да посредује за нас.³⁸⁵ *Један је Бог и један је Заступник Бога и људи, човек Исус Христос.*³⁸⁶ Он као човек (због тога што је још увек са телом какво је примио) и сада се моли за моје спасење, све доклегод ме не учини богом силом свога човештва, мада *Га при томе не замишљам телесно^m* — под овим подразумевам и схватам све телесне слабости и све наше, осим греха. *Тако и заступника имамо Исуса,*³⁸⁸ али не у смислу да се Он ради нас понижава пред Оцем и слугински Му припада (нека буде далеко од нас оваква у свему слугинска и недостојна Духа мисао! Нити Оцу приличи да овако шта потражује, нити Сину да трпи то; веома је неприлично и срамотно овако размишљати о Богу), него у смислу да нас Он, пострадавши ради нас као човек, призива на трпљење као Реч и Саветник. То ја подразумевам под термином заступништва (параклисис).

³⁸³ Варух 3, 36, 38.

³⁸⁴ Јевр 7:25.

³⁸⁵ Рм 8:26.

³⁸⁶ 1Тим2:5.

³⁸⁷ II Кор 5:16.

³⁸⁸ Пн 2:1

Као десето они испољавају незнање и недоумицу како то да нико незна када ће наступити последњи дан или час, чак ни Син, већ једино Отац.³⁸⁹ Но, како је могуће да Премудрост, Саздаатељ векова, Савршитељ и Обновитељ, Тај који је свршетак свега створеног и зна све Божје нешто незна, када дух човеков зна *шша је у њему?*³⁹⁰ Шта је савршеније од таквога знања? Како је могуће да Син, који подробно зна шта ће се десити непосредно пред последњим часом и знаке свршетка, али ипак незна време краја? То ми личи на загонетку по којој тврдимо да неко веома добро зна шта се налази испред зида, али зид не познаје, или добро познаје крај дана, али незна дали је настала ноћ, иако знање о једном неопходно повлачи за собом и знање о другом. Мислим да је свакоме јасно да Син све зна као Бог, али као човек приписује себи незнање. Овакву мисао у нама подстиче чињеница да се овде именица Син помиње у неодређеном смислу и без јасне назнаке: чији је Он Син, на основу чега бисмо ми побожно разрешили ову недоумицу и приписали човештву, а не Божанству. Уколико је довољно овакво објашњење онда се и зауставимо на њему, без хитања у друга истраживања, али ако није довољно, предочимо и друго тумачење. Као и све остало, тако и знање о најбитнијим и најдубљим тајнама припиши Узроку, уважавајући Родитеља. Мени се, међутим, чини да ће и тај себи ово представити унижено који, заједно са нашим мудријашем, ово место буде схватао овако: и Син зна дан или час не по нечему другом, него по томе што Отац његов зна. Какав закључак изводимо? Пошто о томе зна Отац, свакако да зна и Син; сасвим је јасно да ово никоме није неизвесно и недостижно, сем првом Узроку.

Преостаје нам да разјаснимо још она места у којима се Сину заповеда, а Он чува заповести, да увек *угаћа* Оцу,³⁹¹ као и места у којима се Сину приписује савршенство,³⁹² вазнесење,³⁹³

³⁸⁹ Мк 13:32.

³⁹⁰ 1 Кор 2:11.

³⁹¹ ср. Јн 14:3; 15:10:8:24.

³⁹² Јевр 5:9.

³⁹³ Дела 2:33.

навика на *послушност посредством страдања*, првосвештенство,³⁹⁴ *приношење*,³⁹⁵ *молитва Ономе који може да Га спасе од смрти*,³⁹⁶ борба и крвави зној,³⁹⁷ молитва и све друго овоме налик; преостаје да ово разјаснимо како би свакоме било јасно да се овакви изрази односе на природу која је подложна страдању, а не на природу која је неизмењива и изнад страдања. Као што је о супротним изразима казано толико да образложење може послужити као темељ или смерница онима који искусније и савршеније могу обрадити ова питања, тако ћемо исто посветити пажњу и именима која се приписују Сину (која не само да су многобројна, него су узета од разних представа које имамо о Сину), како бисмо их објаснили и разјаснили њихову тајну. Треба почети од следећег.

Божанство је неизмењиво. Не само да нас разум у ово уверава, него и најмудрији, и најдревнији, међу Јеврејима. Они који су поштовали Божанство особитим цртежима и сликама, не плашећи се при томе да једним истим словима исписују име Божје и име творевине која је нижа од Бога, да би Божанство чак и на тај начин било њима несаопштиво, нису се одлучили да гласом који се расшњује изговоре име неразрушиве и јединствене природе. Као што никада није удахнуо у себе цео ваздух, тако исто ум није могао да обујми савршено, нити глас да обухвати Божју суштину. Ми да бисмо изобразили Бога, врло често позајмљујемо неке црте које су око Бога и на основу њих састављамо некакву нејасну и слабашну представу, и код нас није најбољи онај Богослов који је пронашао (те стеге³⁹⁸), већ онај чија представа је опширнија и ко је у себи образовао потпуније обличје или одблесак (или, како већ то да назовемо) истине! Због тога, колико ми знамо, називи: *Сиј* (Сиј)³⁹⁹ и БОГ, јесу називи за суштину, нарочито име *Сиј*. Не

³⁹⁴ Јевр 5:8;9:4.

³⁹⁵ Еф 5:2.

³⁹⁶ Јевр 6:7.

³⁹⁷ Лк 22:44.

³⁹⁸ Ј. тело човеково.

³⁹⁹ Онај који јесте, Који постоји, Сушти (прим. прев.)

због тога само што је Онај кога је Мојсеј на гори упитао за име сам себе назвао тим именом, заповедивши му да каже народу: *Сушти ме је послао,*⁴⁰⁰ него и због тога што налазимо да ово име највише приличи Богу. Јер име веос; (Бог), које искуснији језикозналци изводе од тхеин (бежати) или етхеин (палити, ложити), услед покретљивости и силе да истреби рђаво (због чега се Бог назива и огњем који сажиге⁴⁰¹) представља односно име, а не апстрактно као име *Господ* које је такође у низу имена Божјих. Написано је: *Ја сам Господ БОГ, тоје име моје;*⁴⁰² или: *Господ му је име.*⁴⁰³ Међутим, ми тражимо име којим бисмо изразили природу Божју или самобитност његову и биће које ни са чим другим није повезано. А име *Сиј*, заиста припада једино Богу и целовито само њему једном, а не ма коме пре и после њега, јер ово име не може бити, нити је, било чиме ограничено или пресечено. Што се тиче других имена Божјих нека од њих сасвим очигледно означавају власт, друга икономију и, најзад, стање пре оваплоћења, а делом после оваплоћења. На пример: *Сведржитељ* и *Цар славе*, или *векова*, или *сила*, или *љубљенога*, или *царствујућих*, и *Господ Саваот* или, што је исто, *Господ над војскама*,⁴⁰⁴ *Господ сила* или *ГОСПОДСТВУЈУЋИХ* - све су то имена власти.⁴⁰⁵ А имена: *БОГ који спасава*, *Бог* - или *освете*, или *мира*, или *правде*, *БОГ Авраамов*, *Исааков*, *Јаковљев* и целог духовног Израиља који види Бога - јесу имена икономије.⁴⁰⁶ - Пошто се нама може управљати помоћу страха од казне, наде на спасење, али и помоћу славе, кроз усавршавање у врлинама, отуда су позајмљена и изведена наведена имена; име Бога који кажњава подстиче у нама

⁴⁰⁰ Изл 3:14.

⁴⁰¹ Пон зак 4:24.

⁴⁰² Ис 42:8.

⁴⁰³ Амос^И.

⁴⁰⁴ Код пророка Исаије - 3:15, у словенском преводу читамо: говори Господ Саваот, а у неким грчким издањима пише: срлсп Киршс;, Киршс, отрстшу тј. говори Господ, Господ над војскама.

⁴⁰⁵ ср. Пс 23:10; 1 Тим 1:17; Пс 68:13; 1 Тим 6:15; Ис 3:15; Амос 6:8; 1 Тим 6:15.

⁴⁰⁶ ср. Пс 68:21; 94:1; Рм 10:20; Пс4:2; Изл 3:6.

страхопоштовање, име Бога који спасава - наду, а име Бога врлина - подвижништво, како би сваки који у ма чему од наведеног напредује осетио као да носи Бога у себи, а тиме би још више хитао савршенству и зближавању са Богом посредством врлина. Осим тога, ова имена су општи називи за Божанство, а лично име Беспочетног јесте Отац, беспочетно-Рођеног јесте Син и нерођено-Изашавшег или Исходећег - Дух Свети.

Размотримо сада имена Сина о којима сам и рекао да ћемо говорити у овој речи. Чини ми се да се Он назива:

Сином, због тога што је истоветан са Оцем по суштини и не само да је истоветан, него је и од Оца.

*Јединорођеним*⁴⁰⁷ због тога што Он није само Јединорођени из Једнога и јединствено-Једини, већ се и рађа на јединствени начин, а не као тела што се рађају.

Речју,^u због тога што се Он тако односи према Оцу своме, као што се реч односи према уму, не само по бестрасном рођењу, него и по јединству са Оцем, и због тога што Га показује. Неко би можда казао да се Он односи према Оцу своме као што се одредљив односи према одредљивом, пошто се и одређење назива речју. Јасно пише да који позна (такво значење има реч: *који је видео*⁴⁰⁹) Сина, познао је и Оца, а Син је скраћено и прикладно одражавање Очеве природе, као што је и сваки пород ћутљива реч рађајућег. Међутим, ни мало неће погрешити онај који каже да се Син назива Речју због тога што је саприсутан свему што постоји. Шта може да постоји не Речју?

*Премудрошћу*⁴¹⁰ као знање божанских и људских дела. Да ли је могуће да Створитељ не познаје законе своје творевине?

Сином,⁴¹¹ као Чувар творевине и Давалац снаге за трајање у животу.

⁴⁰⁷ Јн 1:18.

⁴⁰⁸ Јн 1:1.

⁴⁰⁹ Јн 14:9.

⁴¹⁰ 1Кор 1:25.

⁴¹¹ Исто.

Истином,⁴¹² као једином, а не многим по природи (истина је једна, а лаж је многолична); као чисти печат и нелаживи образ Оца.

Обличјем,⁴¹³ као Једносушни, због тога што је Он од Оца, а не Отац од њега, пошто се природа обличја огледа у томе да опонаша и подражава прволику и ономе чијим се обличјем назива. Уосталом, овде није реч о простом и уобичајеном обличју где и статично уме да буде обличје нечег покретљивог. Овде је живог Бога - живо Обличје, које са њим много више сродности има него што Сит има са Адамом, и сваки други пород са родившим га. Таква је природа простих бића да у једноме могу да су сродни, а у другом нечему да су несродни; насупрот томе, целина бива изображење целине и уз то много сличнији неголи одливак.

Светлошћу,⁴¹⁴ као светлост душа очишћених у уму и животу. Уколико су незнање и грех - тама, онда су знање и божански живот - светлост.

Животом,⁴¹⁵ због тога што је Он светлост, темељ и осуштаствљење сваке разумне природе. *О њему живимо и крећемо се и јесмо*⁴¹⁶ услед двојачке силе надахнућа - и по дихању живота, којег је Он удахнуо у све нас, али и по Духу Светоме којег дарује способнима да приме, и по нашој мери или начину отварања уста разума.

*Правдом*⁴¹⁷ пошто раздељује по достојанству, праведно суди и онима под Законом, и онима под Благадаћу, и души и телу, како би душа началствовала, а тело стајало под началством, да би узвишеније било над рђавијим, а рђаво да не би устајало против узвишенијег.

*Освећењем*⁴¹⁸ као чистота, да би Чисто било благовештено од стране чистоте.

⁴¹² Јн 14:6.

⁴¹³ I Кор 4:4.

⁴¹⁴ Јн 8:12.

⁴¹⁵ Јн 14:6.

⁴¹⁶ Дела 17:28.

⁴¹⁷ I Кор 1:30.

⁴¹⁸ Ист.

Избављењем,^m пошто нас, који смо под грехом, избавља и ослобађа као Онај који је себе дао у откуп ради нас, као очиститељну жртву за васељену.

Васкршењем,⁴²⁰ пошто нас пресељева одавде и умртвљене грехом узводи у живот.

Сва ова имена припадају Суштом који је изнад нас и Суштом који је ради нас; имена, пак, која су својствена и нама, а која припадају и човечанству које је Он примио, јесу ова:

Човек,⁴²¹ да би се Несместиви за телесно, услед неопходности природе, не само учинио сместивим кроз тело, него да би собом осветио човека поставши као нека закваска за целу смесу, ослободивши целога човека од осуде и сјединивши са собом осуђено, поставши ради свих све оно што смо ми - сем греха, телом, душом, умом - свиме што је прожела смрт. А опште од свега тога је човек, по умосазерцатљивом видљиви Бог.

*Син човечји*⁴²² и кроз Адама и кроз Дјеву, од којих се родио (од првог као од Праоца, а од друге, као од Мајке) и по закону и надзаконо, изван сваког закона рађања.

Христос, по Божанству; помазање освећује човечанство не дејством својим, као што је случај у другим помазањима, него целовитим и свецелим присуством Помазавајућег. Сходно томе помазању, Помазавајући се назива човеком, а помазано постаје Бог.

Пут,⁴²³ који све нас води кроз себе.

Врата,⁴²⁴ као уводител.

Пастир,⁴²⁵ као онај који води на места плодовита, васпитава на водама покоја, који нас одводи одавде и штити од звери, који обраћа заблуделе, привлачи палог и погинулог, цели

^{4,9} Исто.

⁴²⁰ I Јн 11:25.

⁴²¹ I Тим 2:5.

⁴²² Јн 3:18.

⁴²³ Јн 14:6.

⁴²⁴ Јн 10:9

⁴²⁵ Јн 10:11.

и превија повређенога, слабога крепи,⁴²⁶ а пастирским искуством све сабира у тамошњи тор.

*Овца,*⁴²¹ као заклање.

*Јагње,*⁴²⁸ као најсавршенији.

*Архијереј,*⁴²⁹ који нам омогућава приступ.

*Мелхиседек,*⁴³⁰ као рођени без мајке по природи узвишенијој од наше, и без оца - по природи нашој, као онај који нема родослов по вишњем рођењу, јер пише: *род његов ко ће исаказати?*⁴³¹ Као цар Салима тј. мира, као цар правде и као онај који прима десетину од патријараха који се мужаствено подвизаваху против лукавих сила. Имаш пред собом именована и називе Сина. Разматрај их; уколико су они узвишени, разматрај их божански, а уколико су телесни - онда сходно томе тј. савршено божански, да би и ти постао бог који се уздиже са земље посредством и кроз Онога који је сишао озго ради нас. А изнад свега, и пре свега, добро мотри на казано и никада нећеш погрешити ни у узвишеним, ни у приземним именима. *Исус Христос је јуче и данас телесно, такође духовно и у векове векова.*⁴³² А м и н.